

Kęstutis Paulauskas*

*Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas,
Katholieke Universiteit Leuven*

Saugumo studijų būklė ir raidos tendencijos

Saugumo studijos Europoje išgyvena pakilimą ir yra tapusios naujų teorijų, naujų idėjų ir naujų metodų kalve visai tarptautinių santykiui disciplinai. Trys europietiškos saugumo studijų mokyklos – Kopenhagos, Paryžiaus ir Velso – yra metusios rimtą iššūkį JAV saugumo/strateginių studijų ortodoksiniams kanonams apie saugumo problemų supratimą, aiškinimą ir pačią saugumo fenomeno prigimtį. Nepaisant aktyvių tarptautinių akademinų mūšių, Lietuvoje saugumo analizė yra tvirtose geopolitikos gniaužtuose. Vienas kitas kritinis straipsnis kol kas dar nesukūrė rimtos alternatyvos stipriai lietuviškajai geopolitikos mokyklai, tačiau tokia alternatyva yra reikalinga ir galėtų suteikti šviežų impulsą pačiai Lietuvos saugumo politikai. Straipsnyje aptariama saugumo studijų būklė ir ryškiausios tendencijos, nagrinėjami tradicinių, amerikietiškujų ir kritinių, europietiškujų, saugumo studijų skirtumai. Pagrindinis straipsnio tikslas – pristatyti kritinių saugumo tyrimų galimybes, kurios galėtų sudaryti svarią alternatyvą racionalistinei prieigai.

Įvadas

Kas yra saugumas? Ar įmanomas visiškas saugumas? Kodėl ir kaip atsiranda saugumo problemos arba saugumo grėsmės? Jau daugiau nei penkiasdešimt metų egzistuojančios saugumo studijos – viena iš tarptautinių santykių subdisciplinų – vis dar ieško atsakymų į šiuos klausimus. Nepaisant nuolat ir sparčiai augančio teorinems ir praktinėms saugumo problemoms analizuoti skirtų knygų ir straipsnių skaičiaus, viešajame diskurse nuolat kartojasi ta pati tema – žmonija gyvena nuolatinio nesaugumo sąlygomis. Nesaugumo būklę esą sąlygoja daugybė veiksnių – klimato kaita, stichinės nelaimės, pramoninės avarijos, mirtinų ligų epidemijos, kariniai konfliktai, terorizmas ir kitokios natūralios ar žmogaus veiklos sukeltos priežastys. Teorinėje plotmėje saugumo studijos nuolat evoliucionuoja, tampa vis labiau sofistikuotos, keliamos vis naujos hipotezės, taikomi vis nauji, tobulesni analizės ir prognozavimo metodai, tačiau visa tai nepadedą įveikti visuotinio – tiek masinio, tiek individualaus – nesaugumo jausmo. Dar daugiau – kai kurių saugumo studijų mokyklų įsitikinimu, akademikų bandymai siūlyti saugumo

* *Kęstutis Paulauskas* – Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto doktorantas.
Adresas: Vokiečių g. 10, 01130 Vilnius, tel. 251 41 30, el. paštas: kpaulauskas@gmail.com

problemų sprendimo būdus neretai prisideda prie naujų problemų atsiradimo. Iš tikrųjų galima daryti prielaidą, kad egzistuoja pakankamai tamprus ryšys tarp saugumo *teorijos* ir saugumo *praktikos*. Skirtingai nei daugelio kitų socialinių disciplinų ar subdisciplinų atveju, šis ryšys gali turėti egzistencinio pobūdžio pasekmių tiek atskiriems individams, tiek ištisoms visuomenės grupėms ar net valstybėms. 1962 metų Kubos krizės atveju, akademikų¹ žaidimai su racionalaus pasirinkimo teorijomis padėjo atvesti visą pasaulį prie susinaikinimo slenksčio, kai Nikita Chruščiovas ir Johnas F. Kenedis ėmė žaisti branduolinią „Viščiuko žaidimą“.

Šaltojo karo metais saugumo teorijos ir praktikos ryšys turėjo paradoksalių pobūdį: saugumo studijos iš esmės „tarnavo“ didžiųjų valstybių politikai – valstybių dosniai finansuojami saugumo studijų centrai turėjo „moksliškai“ pagrįsti, legitimizuoti šalių vykdomą saugumo politiką. Saugumo *teorija* ne šiaip persipynė su saugumo *praktika*, bet iš esmės tapo jos dalimi, įrankiu. Nuo politikos realiųjų nepriklausomos saugumo studijos iš esmės neegzistavo.

Dabartinės saugumo studijų tendencijos yra priešingos – kai kurios saugumo studijų srovės nukrypo į išskirtinai teorinę plotnę ir atitrūko nuo praktinių, materialinių (ne)saugumo fenomeno pasekmių nagrinėjimo. Tokios tendencijos išdava logiška – akademinuose žurnaluose vykstančios mokslininkų batalijos politiniam elitui yra neįdomios, o plačiajai visuomenei – nesuprantamos. Dabartinių saugumo studijų status quo nėra daug žadantis: tradicinės saugumo studijos yra pernelyg užsiėmusios saugumo *aiškinimu*, kad galėtų pasiekti gilesnį saugumo *supratimą*, o naujos, kritinės saugumo studijų srovės taip beatodairiškai siekia *suprasti* saugumą, kad vis dar negali (o dažnai net nesiekia) pasiūlyti bent kiek aiškesnio saugumo *aiškinimo*. Bandymai susieti abi šias akademinės pastangos egzistuoja ir yra būtini bent jau tam, kad saugumo studijos galėtų išsaugoti rimtos tarptautinių santykių subdisciplinos statusą ir išvengti pseudomokslinės beletristikos žanro likimo.

Šio straipsnio tikslas dvejopas – aptarti dabartinę saugumo studijų būklę ir jų raidos tendencijas Lietuvoje bei pasaulyje ir atskleisti galimybes naudoti „saugumo“ koncepciją kaip *kintamąjį* (o ne statišką, savaime suprantamą duotybę) tarptautinių santykių/užsienio politikos analizėje. Tuo tikslu bus aptartos ontologinės ir epistemologinės saugumo studijų problemos, analizės lygmens ir analizės vienetų problema, normatyviniai aspektai, saugumo „rašymo“ ir saugumo „praktikos“ distinkcija.

1. Lietuviškos saugumo studijų „mados“

Lietuvoje institucinės saugumo studijų ribos pakankamai aiškios: strateginės studijos, geopolitika, kiti tarptautinio ir nacionalinio saugumo problematikai nagrinėti skirti dalykai yra dėstomi Vilniaus universiteto

¹ Prie „žaidimų teorijos“ plėtojimo itin prisidėjo ir Nobelio premijos lauretas, „nuostabus protas“ John Nash.

Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institute (TSPMI), Lietuvos karo akademijoje, Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos institute, Klaipėdos universiteto Socialinių mokslų fakultete.

Lietuvoje veikia ir du strateginių tyrimų centrai: 2001 m. LKA įkurtas Strateginių tyrimų centras (direktorė – Jūratė Novagrockienė) ir Egidijaus Motiekos vadovaujamas, 2004 m. įkurtas Strateginių studijų centras. Abu centrai yra finansuojami iš valstybės biudžeto, tad vargu ar gali būti laikomi visiškai nepriklausomais – net ir atlikdami mokslinę, objektyvią analizę, jie vis dėlto vykdo pirmiausia valstybės institucijų užsakymus. Strateginių tyrimų centras atlieka KAM aktualius tyrimus, Strateginių studijų centras vykdo URM, VSD, KAM užsakymus. Galima neabejoti, kad ir pastarosios institucijos pačios atlieka saugumo problemų analizę, tačiau jos rezultatai paprastai nėra prieinami plačiajai visuomenei. Akivaizdu ir, matyt, natūralu, kad tokiomis sąlygomis fundamentaliems, teoriniams saugumo tyrimams resursų gali būti skiriama kur kas mažiau negu aktualioms, „paklausioms“ nacionalinio saugumo politikos problemoms. Atitinkamai abu tarptautinių santykių problemoms nagrinėti skirti žurnalai – *Lietuvos metinė strateginė apžvalga* ir *Lithuanian foreign policy review* – taip pat yra orientuoti beveik išskirtinai į užsienio ir saugumo politikos praktiką.

Teoriniu lygmeniu, saugumo samprata lietuviškajame tarptautinių santykių diskurse yra beveik visiškai uzurpuota geopolitikų (Jonas Daniliauskas, Tomas Janeliūnas, Laurynas Kasčiūnas, Česlovas Laurinavičius, Egidijus Motieka, Nortautas Statkus)² bei tradicinių saugumo studijų atstovų (Gediminas Vitkus, Vaidotas Urbelis, Egidijus Vareikis, Evaldas Nekrašas. Debatai dėl Nato ateities „Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2002, Vilnius, LKA, 2003“³. Kritinė saugumo samprata yra atstovaujama vos vieno kito autoriaus (pirmiausia Gražina Miniotaitė, Dovilė Jakniūnaitė)⁴. Statkus ir šio straipsnio autorius taip pat yra bandę polemizuoti saugumo studijų ir Lietuvos saugumo politikos klausimais⁵. Be minėtų autorių, daugelis kitų Lietuvos politologų,

² Šie autoriai yra dėstę ar dėsto su saugumo studijomis ar geopolitika susijusias disciplinas, yra ne vienos knygos ir straipsnio autoriai, pvz., Č. Laurinavičius, E. Motieka, N. Statkus, *Baltijos valstybių geopolitikos bruožai. XX amžius*, Vilnius: Lietuvos Istorijos instituto leidykla, 2005; Daniliauskas J., Janeliūnas T., Kasčiūnas L., Motieka E., *Šiaurės šalių geostrateginė svarba Lietuvai*, Vilnius: Eugrimas, 2005.

³ G. Vitkus yra Lietuvos metinės strateginės apžvalgos atsakingasis redaktorius, daugelio straipsnių autorius, žr.: Vitkus G., „Rusijos–JAV–ES „trikampis“ ir mažesnės valstybės 2003–2004 metais“, žr.: *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004*, p. 129–152. Urbelis dėsto strategines studijas TSPMI ir yra daugelio straipsnių saugumo temomis autorius, žr.: Urbelis V., *Lietuvos vieta JAV didžiojoje strategijoje*, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2005. E. Vareikis dėsto nacionalinio ir tarptautinio saugumo dalyką VDU, taip pat yra parašęs straipsnių šia tema, pvz.: Vareikis E., „Kas yra nacionalinis saugumas?“, *Skaitiniai apie nacionalinį ir tarptautinį saugumą*, Vilnius: 2000, p. 7–12.

⁴ G. Miniotaitė yra ne vienos studijos tarp disciplinų autorė, aktyviai dalyvaujanti europietiškaulyje kritinių saugumo studijų diskurse. Jakniūnaitė dėsto ir atlieka tyrimus socialinio konstruktyvizmo srityje. Pvz., žr.: Miniotaitė G., Jakniūnaitė D., „Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu“, *Politologija* 3, 2001, p. 21–43; Miniotaitė G., „Convergent Geography and Divergent Identities: A decade of transformation in the Baltic states“, *Cambridge Review of International Affairs* 16 (2), 2003, p. 209–222; Miniotaitė G., „Tapatybės paieškos šiuolaikinėje Lietuvos užsienio politikoje: tarp Šiaurės ir Rytų dimensijų“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2005, p. 83–99.*

⁵ Statkus N., Paulauskas K., „Lietuvos užsienio politika tarptautinių santykių teorijų ir praktikos kryžkelėje“, *Politologija* 06/2, p. 12–60.

žurnalistų, politikos apžvalgininkų ir politikų dažnai komentuoja įvairius Lietuvos ar tarptautinės saugumo politikos aspektus.

Nepaisant tokios saugumo ekspertų ir analitikų gausos, pagrindinėje tarptautinių santykių specialistus rengiančioje aukštojoje mokykloje – TSPMI – per nepriklausomybės laikotarpį buvo apginta tik viena disertacija, skirta išskirtinai saugumo studijų problemoms nagrinėti: Janeliūno darbas „Komunikacinio saugumo koncepcija saugumo tyrimuose“.

Pakankamai siauras Lietuvos saugumo ekspertų akiratis, dažnai apsiribojantis nacionalinėmis Lietuvos saugumo problemomis, galbūt ir nepakankamos anglų kalbos žinios, sąlygoja menką Lietuvos akademinės minties atstovavimą tarptautiniame saugumo studijų diskurse: lietuvių autorių straipsnių pripažintuose tarptautinių studijų žurnaluose yra vienetai. Viena tokios (savi)izoliacijos pasekmių ta, kad Lietuvoje šiandien itin madinga geopolitika Europos saugumo studijų kontekste atrodo šiek tiek anachronistiškai. Kita vertus, geopolitika tebėra itin populiari Rusijoje (pirmiausia Aleksandro Dugino asmenyje⁶, taip pat čia yra leidžiamas almanachas *Geopolitika*), Kinijoje (kartu su Italijos mokslininkais leidžiamas žurnalas *Heartland*); Prancūzijoje (čia veikia Prancūzijos geopolitikos institutas); iš dalies ir JAV (leidžiamas žurnalas *Geopolitics*), tačiau tokiam didžiųjų valstybių kontekste geopolitikos dominavimas Lietuvoje taip pat atrodo ne visiškai adekvatus. Galima būtų sutikti su prielaida, kad lietuviškosios geopolitikos mokyklos atsiradimą sąlygojo sudėtinga Lietuvos geopolitinė padėtis. Kita vertus, patys geopolitikai lietuviškame saugumo diskurse ir įtvirtino tezę, kad Lietuvos geopolitinė padėtis yra sudėtinga, todėl Lietuvai yra būtina stipri geopolitikos mokykla, kuri galėtų paaiškinti, ką ši tezę reiškia. Nors tokia logika atrodo šiek tiek tautologiška, ji šiandien yra įsitvirtinusi ir įgijusį dogmatišką pobūdį viešajame Lietuvos saugumo diskurse. Dominuojantis šio diskurso naratyvas teigia, kad Lietuva turi daug vidaus ir išorės saugumo problemų, kurios vienaip ar kitaip yra susijusios su grėsmingu, priešišku *kitu* – Rusija. Akademinės geopolitikos ir saugumo ekspertų pastangos ir yra sutelktos siūlyti šių realiomis, objektyviomis laikomų problemų praktinius sprendimų būdus.

Tokiomis saugumo studijų būklės sąlygomis, Lietuvoje teoriniu lygmeniu saugumo koncepcija nėra problematizuojama. Dėl šios priežasties Lietuvoje saugumas tiek akademiname, tiek politiniame diskurse *aiškinamas/rašomas* ir *praktikuojamas* tradicine, pozityvistine prasme – kaip valstybės saugumas nuo objektyvių, išorinių politinių, karinių, ekonominių ir kitokių grėsmių.

Kituose skyriuose bus aptarta tiek tradicinės saugumo sampratos evoliucija, tiek ir jai mestas alternatyvių, kritinių mokyklų iššūkis, teigiant, kad pastarųjų įžvalgos galėtų papildyti Lietuviškąjį saugumo supratimą.

⁶ Dugin A., *Osnovy geopolitiki*, Moskva: Arktoģeja–centr, 1999.

2. Saugumo studijų raida

Saugumas yra viena pagrindinių tarptautinių santykių disciplinos koncepcijų. Kartu tai yra „iš esmės ginčijama“ sąvoka⁷, dėl kurios apibrėžimo ir turinio iki šiol yra nesutariama. Dar daugiau – šiandien dėl šios sąvokos nesutariama labiau nei bet kada anksčiau.

Nuo pat 1648 m. Vestfalijos sutarties „saugumo“ sąvoka buvo siejama su valstybe. Saugumas iš esmės reiškė *gynybą* nuo organizuotos prievartos iš užsienio, t.y. grėsmingų „kitų“. Teritorinė valstybė tapo tuo organizuojančiu principu, kuris leido atskirti, diferencijuoti „mus“ nuo „kitų“. Karinės jėgos telkimas padėjo konsoliduoti pačią valstybę: prievartos instrumentų – karinių pajėgumų – kūrimas padarė valstybę pagrindiniu saugumo teikėju, tačiau kartu ir pagrindiniu jo interpretatoriumi. Didžiąją pasaulio istorijos dalį „saugumo“ reikšmė apskritai buvo tokia, kokią jam suteikdavo valdovai.⁸

Saugumas galutinai įgijo modernią – valstybės atributo, užtikrinamo karinėmis ir diplomatinėmis priemonėmis – prasmę XVIII a. pabaigoje. Rousseau, Locke'o ir Montesquieu socialinio kontrakto teorijos padėjo įtvirtinti saugumo sąvoką politiniame diskurse⁹. „Socialinis kontraktas“ turėjo išplėsti individą iš anarchiškos visų karo prieš visus būklės ir suteikti jam laisvę bei saugumą. Didžioji Prancūzijos revoliucija „šiek tiek“ pakoregavo kilnius filosofų tikslus – individų saugumas buvo tiesiog mechaniškai subordinuotas tautos saugumui.

„Nacionalinis saugumas“ yra dar naujesnė sąvoka. Iki II pasaulinio karo pabaigos „saugumo“ ir „gynybos“ sąvokos dažnai buvo naudojamos kaip sinonimai. Net ir karo paskelbimas paprastai buvo (dažnai ir tebėra) įvardijamas kaip gynyba. Valstybės „saugumo“ sąvoka ne karo metu neturėjo prasmės ir politiniame diskurse iš esmės neegzistavo. Nacionalinio saugumo šaukliais tapo amerikiečiai, 1947 m. priėmę Nacionalinio saugumo aktą. Gynybos sąvoka ir jos uždėti teritoriniai bei mentaliniai apribojimai jau turėjo per silpną semantinę krūvį siekiant mobilizuoti JAV visuomenę beprasidedančiam Šaltajam karui. „Nacionalinio saugumo“ koncepcija turėjo tapti ir tapo tikra saugumo studijų *alma mater*.

Saugumo studijos klasifikuojamos įvairiai. Pagal vienus autorius, yra vienos saugumo studijos, kurios tiesiog evoliucionuoja (pvz. Barry Buzan'as, pats daug prisidėjęs prie tokios evoliucijos). Kiti autoriai (pvz., Ken Booth'as) skiria du periodus – tradicinių saugumo studijų (Šaltasis karas) ir kritinių saugumo studijų periodas (po Šaltojo karo). Pagal Bill McSweeney, saugumo studijos (kaip ir tarptautinių santykių disciplina) išgyveno 4 cikliškus periodus – politinės teorijos, politikos mokslo, politinės ekonomikos ir sociologijos – tačiau visuose šiuose perioduose kartojosi dvi pagrindinės idėjos –

⁷ Plačiau apie iš esmės ginčijamas sąvokas: Gallie W. B., „Essentially contested concepts“ žr.: Black M., eds., *The importance of language*, Englewood Cliffs, New Jersey, 1962, p. 121–146.

⁸ Del Rosso Jr., S. J., „The Insecure State (What Future for the State?)“, *Daedalus* 124 (2), 1995, p. 183.

⁹ McSweeney B., *Security, Identity, and Interests: A Sociology of International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, p. 19.

„nacionalinio saugumo“ ir „bendro saugumo“.¹⁰ Kaip visoje tarptautinių santykių disciplinoje, kurioje vietoj „žinojimo“ akumuliacijos, būdingos „normaliems mokslams“, dažnai keičiasi „didžiųjų debatų“ ir „schizmų“ dalyvių pavadinimai, bet nesprenžiamos esminės problemos, taip ir saugumo studijose dažnai keitėsi įvairių teorinių mokyklų vardai, bet „žinių“ akumuliacijos kryptimi buvo nueita nedaug.

Bet kokių atveju, saugumo studijų chronologija yra pakankamai trumpa. Pirmasis saugumo studijų periodas iš esmės sutampa su idealizmo era tarptautinių santykių disciplinoje. Prieš Antrojo pasaulinio karo pradžią ir jam pasibaigus kurį laiką dar sklandė „bendro saugumo“ idėja, kurios ištakas galima atsekti nuo W. Wilsono ir Tautų Lygos, ir kurią bandyta įdiegti Jungtinių Tautų chartijoje. Edward H. Carr¹¹ ir ypač Hans Morgenthau¹² realizmo teorija padėjo pagrindus saugumo studijų „aukso amžiui“ – strateginių studijų erai. Beje, būtina turėti omeny semantinius skirtumus tarp JAV ir Europos tarptautinių santykių mokyklų. JAV iki šiol iš esmės nediferencijuojama tarp strateginių ir saugumo studijų. Europoje strateginės studijos suprantamos siaura, karo studijų prasme, o saugumo studijos apima visus saugumo „sektorius“. Neoliberalų mokykla (Robert Keohane, Joseph Nye¹³) bandė mesti iššūkį realistams su „tarpusavio priklausomybės“ teze, kuri iš esmės buvo labiau sofistikuota „bendro saugumo“ idėjos versija. Pagaliau kai netikėta Šaltojo karo pabaiga pakirto tradicinio saugumo strategų autoritetą, daugybė įvairių srovių ėmė siūlyti savus saugumo koncepcijos plėtimo ir gilinimo projektus, tačiau iš prestižinių mokslo institucijų, tyrimų centrų ir tarptautinių studijų žurnalų puslapių tradicinės saugumo sampratos apologetų iki šiol neištūmė. Tiesa, JAV „viduriniojo kelio“ konstruktyvistai (Emmanuel Adler, Alexander Wendt) konstruktyvaus dialogo su (neo)realistais dėka savotiškai legitimizavosi ir tapo rimtais dominuojančio tarptautinių santykių disciplinos diskurso dalyviais, tačiau radikalesnės, postmodernistinės srovės taip ir liko už šio diskurso ribų. Europoje netradiciniai požiūriai tradiciškai gyvuoja sėkmingiau. Amerikietiškojo ir europietiškojo konstruktyvizmo variantų skirtumai atsispindi žurnalų *International Organization* (leidžiamas Harvarde, JAV) ir *Millenium* (leidžiamas Londone) bei *European Journal of International Relations* (leidžiamas Miunchene) publikacijose.

Šiandien būtų galima teigti, jog konstruktyvizmas Europoje savo populiarumu bent akademinio diskurso lygmeny ima išstumti neo–neo sintezės atstovus. Vis dėlto tiek JAV, tiek Europoje dėl įvairių priežasčių naujų saugumo studijų srovių atstovai dar nerado būdų daryti įtaką tarptautinės politikos *praktikai*, o kai kurios kritinės mokyklos netgi griežtai pasisako prieš saugumo teoretikų bandymus paveikti politiką.

Vis dėlto šiandien saugumo studijos yra viena dinamiškiausių Tarptautinių santykių subdisciplinų. Kai kurių autorių teigimu, būtent iš sau-

¹⁰ Ten pat, p. 28–30.

¹¹ Carr E. H., *The Twenty Years' Crisis 1919–1939*, London: Macmillan, 1946.

¹² Morgenthau H., *Politics Among Nations*, New York, Knopf, 1948.

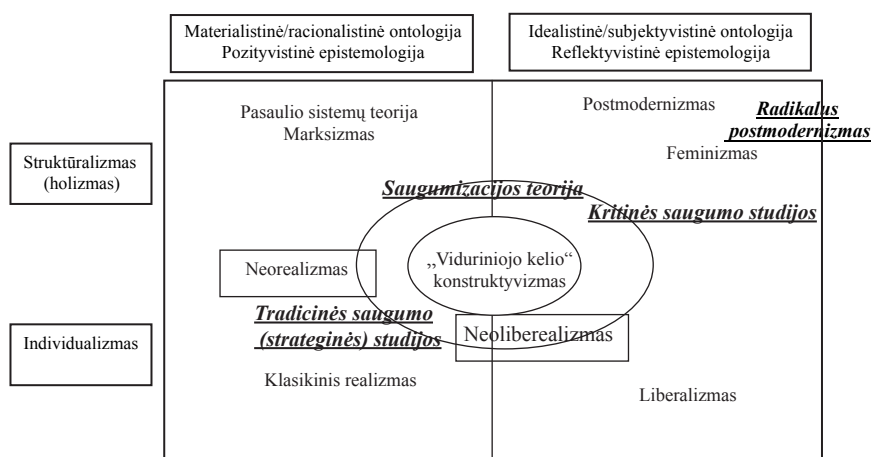
¹³ Keohane R., Nye J., *Power and Interdependence*, Boston: Little, Brown, 1977.

gumo studijų, tradiciškai konservatyviausios ir uždariausios subdisciplinos, ateina „naujų impulsų“ visai Tarptautinių santykių disciplinai, būtent saugumo studijose vyksta aktyviausi debatai¹⁴. Pagaliau juk būtent saugumo studijas galima laikyti galingiausia ir svarbiausia realizmo citadele, todėl net ir nedideli laimėjimai šioje srityje konstruktyvistų stovyklai yra itin saldūs.

Būtina pabrėžti, kad įvairių saugumo studijų krypčių ar mokyklų debatai savo esme skiriasi tarp JAV ir Europos tarptautinių santykių tradicijų. JAV saugumo studijose pagrindinė skiriamoji linija yra tarp „ofenzyvinio“ realizmo ir „gynybinio“ realizmo. Šių centrinių debatų paraštėse dar egzistuoja poklasikinis realizmas, „viduriniojo kelio“ konstruktyvistų saugumo sampratos, pasaulio tvarkos teoretikai, susiję su neokonservatoriais ir iš dalies tradicinio liberalizmo tradicija. Europoje šalia tradicionalizmo (politikos realizmo) vyksta itin aktyvūs debatai tarp kritinių srovių – Kritinių saugumo studijų, Kopenhagos mokyklos ir Paryžiaus mokyklos. Šių debatų paraštėse taip pat galima rasti ir radikalaus postmodernizmo bei feminizmo atstovų. Tokios saugumo sampratų proliferacijos sąlygomis tradicinės saugumo studijų atstovai ima prarasti turėtą intelektualinės monopolijos „saugumą“¹⁵. Šiuolaikinių saugumo studijų „žemėlapis“ šiandien iš tikrųjų margas (žr. 1 schemą).

¹⁴ Williams, M. C. „Words, Images, Enemies: Securitization and World Politics“, *International Studies Quarterly* 47 (4), p. 511–531.

¹⁵ Pvz., žr.: Smith S., „The Increasing Insecurity of Security Studies: Conceptualizing Security in the Last Twenty Years“ žr.: Croft S., Terriff T., eds., *Critical Reflections on Security and Change*, London: Frank Cass, 2000, p. 72–101.

1 schema. Saugumo studijų teorinės kryptys tarptautinių santykių teorijos kontekste

3. Saugumas, kaip viskas ir niekas

Šiuolaikinėse saugumo studijose vyrauja keturi pagrindiniai klausimai, dėl kurių sprendimo nesutaria skirtingos mokyklos¹⁶:

- Kas yra saugumo objektas? Kitaip tariant, „kieno“ saugumas? Priklausomai nuo teorinės prieigos, saugumo objektas gali būti individas, grupė, bendruomenė, valstybė ar net visas pasaulis – bet kas nuo „nieko“ iki „visko“.
- Kokia yra grėsmių prigimtis? Saugumas nuo ko? Atsakymai vėlgi gali būti įvairūs – nuo karinių grėsmių iki kultūrinių ar aplinkosauginių veiksnių.
- Kas yra tas subjektas, kuris gali suteikti saugumą? Individai, kariuomenė, valstybė, valstybių sąjungos?
- Kaip, kokiomis priemonėmis saugumas gali būti suteiktas?

Tačiau visi šie klausimai preziumuotų, kad atitinkama mokykla jau turi atsakymą į esminį klausimą: *kas yra saugumas?* Kaip teigia vienas postmodernistų R. B. J. Walkeris, „nacionalinio saugumo“ sąvoka skatina ne tik tokią „realybę“ ir „būtinybę“, kurią visi privalo pripažinti, bet ir itin aptakius apibendrinimus apie jau minėtus „viską“ ir „nieką“¹⁷. Anot šio autoriaus,

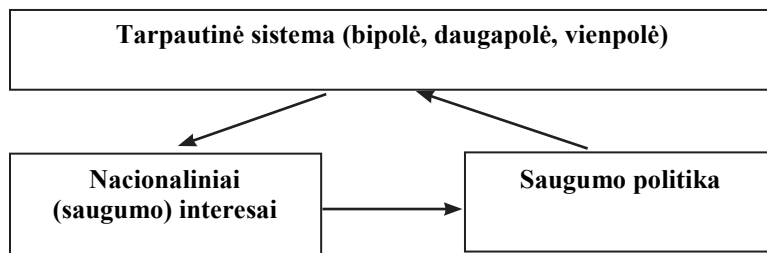
¹⁶Aggestam L., Hyde-Price A., eds., *Security and Identity in Europe. Exploring the New Agenda*, London: Macmillan Press Ltd, 2000, p. 3–6.

¹⁷Walker, R.B.J. „The Subject of Security“, in: Krause K., Williams M., eds., *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, London: UCL Press, 1997, p. 63

būtent tikrų dalykų netikrumas yra pagrindinė problema.¹⁸ Saugumo sampratų paletė iš tikrųjų itin plati: nuo siauros, aiškiai apibrėžtos, tradicinės saugumo sampratos, iki visko, ką „mes vadiname saugumu“.

3.1. Tradicinė saugumo samprata

Tradicinėse saugumo/strateginėse studijose saugumo samprata nėra problema. Saugumas net nėra konceptualizuojamas – jis tiesiog turi vieną aiškų apibrėžimą. Pagal Stephen'ą Walt'ą, saugumo studijų tikslas – žinių apie karinę jėgą akumuliacija. Saugumo studijos tiria grėsmes, karinės jėgos panaudojimą, jos pasekmes valstybėms ir visuomenėms, valstybių politiką rengiantis karams ar kariuomenėms.¹⁹ Saugumas apibrėžiamas tautologiškai: saugumas yra valstybės saugumas nuo išorinių (pirmiausia karinių) grėsmių, o valstybės ir jos gyventojų saugumą garantuoja... ta pati valstybė. Taigi tai iš esmės ikiteorinė, pozityvistinė tezė. Neorealistinė saugumo ontologija yra gerai žinoma: valstybės yra pagrindiniai tarptautinių santykių subjektai, o anarchija – nuolatinė tarptautinės sistemos būklė, todėl valstybės siekia didinti galią, kad užsitikrintų saugumą. Tarptautinė sistema, nacionaliniai interesai ir saugumo politika yra susiję griežtais priežastiniais ryšiais: anarchiška tarptautinė sistema nulemia racionalų, egoistinį siekį didinti galią ir saugumą, tuo tikslu vykdoma saugumo politika savo ruožtu gali paveikti galios balansą tarptautinėje sistemoje.

2 schema. Tradicinė saugumo samprata

Tradicine prasme saugumas yra *materialinė kokybė*. Jo gali būti daugiau ar mažiau, tačiau anarchiškoje tarptautinėje sistemoje valstybės *visada* jausis nesaugios ir sieks saugumą padidinti. „Ofenzyvinio“ realizmo šalininkai agituoja už valstybės galios ir įtakos didinimą *kitų* valstybių atžvilgiu²⁰, „gynybinio“ realizmo šalininkai rekomenduoja tik balansuoti prieš kitas galias²¹ ar grėsmes²². Taigi saugumas yra negatyvi kategorija, absoliutus saugumas neįmanomas, saugumo problema yra „nesaugumas“. Anot klasikinio realizmo

¹⁸ Ten pat, p. 76.

¹⁹ Walt S. M., „The renaissance of security studies“, *International Studies quarterly* 35, 1991, p. 212.

²⁰ P vz., Mearsheimer J. J., *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: Norton, 2001.

²¹ Waltz K., *Theory of International Politics*, New York: McGraw-Hill, 1979.

²² Walt S., *The origins of alliances*, Ithaca: Cornell University Press, 1987.

atstovo Arnold'o Wolfers'o, „saugumas yra niekas kitas, kaip nesaugumo nebuvimas, negatyvi vertybė“²³.

Realistinėje epistemologijoje pagrindiniai nepriklausomi kintamieji yra geografinė/geopolitinė šalies padėtis ir turima galia, priklausomi – saugumas ir padėtis/statusas tarptautinėje sistemoje. Realistų teigimu, silpnesni tarptautinės arenos veikėjai gali stiprinti savo saugumą vykdydami tokią politiką, kad kitiems tarptautinės sistemos veikėjams nekiltų jų atžvilgiu priešišku intencijų, arba jie gali didinti savo galią ir taip neleisti priešiškomis valstybėms realizuoti savo ketinimų. Valstybės gali stiprinti galią dviem būdais: pačios telkdamos resursus – tai vidinis balansavimas (resursų mobilizacija, ginklavimasis ir t. t.) arba jungdamos su kitomis valstybėmis (ar tarptautinės politikos subjektais), priešiškausi nusiteikusioms galima priešininko atžvilgiu – tai išorinis balansavimas. Stipresni tarptautinės arenos veikėjai labiau linkę pasikliauti savarankišku galios didinimu (vidiniu balansavimu), nors nevensgia formuoti aljansų, į savo pusę patraukdami ir silpnesnes valstybes. Mažosios ir vidutinės valstybės yra linkusios į išorinį balansavimą – prisišliejimą prie didžiųjų valstybių (taip pat ir revizionistinių) ar hegemono.

Visos šios tezės tradicinėse saugumo studijose yra objektyvios „tiesos“ ir „faktai“. Kritinės mokyklos jas vertina tik kaip prielaidas ir įsitikinimus, dargi turinčius nemažą normatyvinį ar net neslepiamą politinį krūvį. Kitaip tariant, tradicinė saugumo samprata yra *politinis sprendimas*, kuris nuolatinių karų istorijos kontekste atrodytų visiškai logiškas, jeigu nebūtų pats daręs didelės įtakos tokios istorijos rašymui.

Galima atsekti savotišką šios saugumo sampratos kūrimo „strategiją“: XVI–XVII a. feodalinėje viduramžių sistemoje saugumo subjektų bei objektų buvo daugybė: feodalai, monarchai, bažnyčios – visi kas tik galėjo samdyti kariuomenę ir ginti savo teritoriją ar kitą valdžios šaltinį (pvz., religiją, sostą ir pan.). Vestfalijos sistema efektyviai susiaurino saugumą: valstybė tapo vidaus saugumo ir tvarkos garantu, atskyrusiu gyventojus nuo pavojingos išorės. Ši sistema gana efektyviai veikė iki pat XX a. pabaigos, todėl kritinių srovių atstovai bandydami keisti ar plėsti šią sampratą patenka į savotiškus spąstus: jie arba turi turėti sąmoningą politinę darbotvarkę, arba jų neišsąmonintos akademinės pastangos turės eklektiškų, neplanuotų politinių pasekmių.

Kintančių tarptautinės politikos realijų (neo)realistai negalėjo nepaisyti ir patys bandė plėsti savo saugumo sampratą. Klasikinis veikalas šiuo požiūriu yra B. Buzano „Žmonės, valstybės ir baimė“, kurio pirmas leidimas pasirodė dar 1983 m.²⁴ Buzanas tradicinę saugumo sampratą mechaniškai išplėtė iš vieno – karinio į dar keturis sektorius – politinį, ekonominį, ekologinį ir socialinį, tačiau saugumo subjektu (tai yra tu, kas teikia saugumą) ir objektu (tai yra tu, kas turi būti apsaugota) išliko valstybė. Buzano požiūris į saugumą ir po 1983 m. evoliucionavo ir plėtėsi (žr. 1 lentelę).

²³ Wolfers A., *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, Johns Hopkins Press, Baltimore, 1962, p. 153.

²⁴ Buzan B., *Žmonės, valstybės ir baimė*, Vilnius: Eugrimas, 1997.

1 lentelė. B. Buzano saugumo analizės evoliucija: saugumo sektoriai ir objektai

		Sektoriai				
		Karinis	Politinis	Ekonominis	Ekologinis	Socialinis
1983 m.*	Saugumo objektas	Valstybė				
1993 m.**		Valstybė				Identitetas
1998 m.***		Valstybė	Suverenitetas	Nacionalinė ekonomika	Aplinka, klimatas	Identitetas

* knygos *Žmonės, valstybės ir baimė* pirmas leidimas

** knyga Waever O., Buzan B., Kelstrup M., Lemaitre P., *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*.

*** knyga Buzan B., Waever O., de Wilde J., *Security: a New Framework for Analysis*

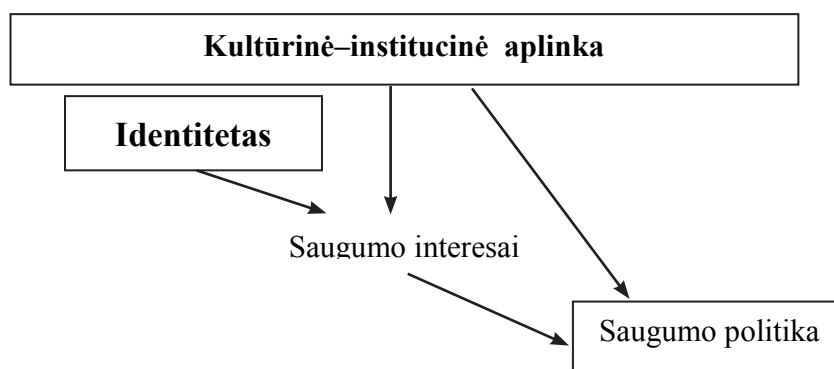
1993 m. Buzanas tapo vadinamosios Kopenhagos mokyklos nariu, kuri „socialinį identitetą“ išskėlė kaip valstybės suverenitetui lygiavertį saugumo objektą. Anot šios mokyklos atstovų, jeigu valstybė praranda suverenitetą, ji nustoja egzistuoti kaip valstybė. Atitinkamai, jeigu visuomenė praranda savo identitetą, ji nustoja egzistuoti kaip visuomenė²⁵.

„Viduriniojo kelio“ konstruktyvizmo autoriai netruko suteikti identitetui centrinę vietą valstybės užsienio ir saugumo politikos formavime: valstybės identiteto pokyčiai tiesiogiai veikia jo interesus ir politiką²⁶ (žr. 3 schemą). Kitaip tariant, veikėjai negalėtų nuspręsti, kokie yra jų interesai, jeigu pirmiausia nežinotų, kas yra jie patys.

Tačiau ir šis bandymas plėtoti saugumo sampratą ne tiek pagilino saugumo supratimą, kiek jį mechaniškai išplėtė, pridedant dar vieną kintamąjį – tapatybę. Taip atsirado „nacionalinio saugumo kultūros“ sąvoka, tačiau dėl to saugumo samprata netapo mažiau „nacionaline“ ir labiau „kultūrine“.

²⁵ Waever O., Buzan B., Kelstrup M., Lemaitre P., *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, London: Pinter, 1993, p. 25.

²⁶ Jepperson R. L., Wendt A., Katzenstein P.J. „Norms, Identity, and Culture in National Security“, žr. Katzenstein P. J., ed., *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York: Columbia University, 1996, p. 33–78.

3 schema. „Viduriniojo kelio“ konstruktyvizmo saugumo samprata²⁷

3.2. Kritinės saugumo sampratos

Šaltojo karo pabaiga sudavė didelį smūgį neorealistinei saugumo studijų citadelei, tačiau jos nesugriovė. Nors kritinės mokyklos iš visų pusių ėmė pulti tradicinę saugumo sampratą ir ją visais įmanomais būdais plėsti bei gilinti, patys tradicionalistai atkakliai skelbė tradicinių saugumo studijų „renesansą“²⁸. Europoje išsikristalizavo trys kritinių saugumo studijų mokyklos²⁹: Kritinės Saugumo Studijos (ang. CSS – Critical Security Studies), kitaip dar vadinama Velso arba Aberystwyth mokykla; Kopenhagos mokykla ir Paryžiaus mokykla. Visas jas sieja saugumo sampratos problematizavimas ir atsargus požiūris į saugumo koncepcijos plėtimą dėl galimų politinių pasekmių, tačiau yra ir reikšmingų skirtumų. Būtina pabrėžti, kad kitame skirsnyje pateikiamas glaustas šių mokyklų idėjų aptarimas nepretenduoja į objektyvią, visapusišką ir baigtinę analizę – apsiribojama, autoriaus nuomone, svarbiausių teorinių gijų subjektyvia interpretacija.

²⁷ Source: Jepperson et al., (26 išnaša)

²⁸ P vz., Walt, (22 išnaša), taip pat Mearsheimer J., „Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War“, *International Security*, 15(1), 1990, p. 5–56.

²⁹ Waever O., *Aberystwyth, Paris, Copenhagen New „Schools“ in Security Theory and their Origins between Core and Periphery*, paper presented at the annual meeting of the International Studies Association, Montreal, March 17–20, 2004

3.2.1. Velso mokykla

*Kritinių Saugumo Studijų*³⁰ (Velso mokyklos) ištakos – 1991 m. K. Booth'o straipsnis³¹ ir 1997 m. Keith Krause bei Michael Williams redaguota straipsnių antologija „Critical Security Studies“³². Šios mokyklos centrinė tezė yra Booth'o teiginys, jog saugumas turėtų būti suprantamas kaip *emancipacija*, žmonių – individų ar grupių – iš(si)laisvinimas nuo fizinių ar kitokių apribojimų – skurdo, prievartos, politinės spaudos ir t. t. Saugumo analitikai turėtų vengti žiūrėti į saugumą per valstybės prizmę – pati valstybė dažnai gali būti problemos priežastis, o ne sprendimas, kaip implikuotą „nacionalinio saugumo“ koncepcija. Geriausias būdas konceptualizuoti saugumą yra susieti jį su individualiais, žmonėmis, ir aiškinti emancipacijos terminais.

Įdomu tai, kad Velso saugumo studijų ontologija yra artimesnė objektyvizmui nei reflektivyvizmui: ši mokykla, kaip ir realistai, teigia žinanti „tikrąją“ saugumo sąvokos reikšmę. Nors Ole Waever teigia, kad ši mokykla siekia nagrinėti „realias“ grėsmes „realiems“ žmonėms³³, patys mokyklos atstovai kitaip nusako savo normatyvinę darbotvarkę. Waever, atrodo, neužčiuopa pagrindinio skirtumo tarp jo Kopenhagos mokyklos ir Velso mokyklos. Velso mokyklos saugumo samprata savo prigimtimi yra *pozityvi*. Šios mokyklos atstovas McSweeney veda analogiją tarp Isaih Berlino negatyviosios ir pozityvios laisvės idėjų ir negatyviojo ir pozityviojo saugumo sampratų. Kaip ir laisvė, saugumas gali įgyti tiek negatyvią („saugumas nuo ko?“), tiek pozityvią („saugumas kam?“) formas. Pastaruoju atveju grėsmės sąvoka tiesiog neegzistuoja. Remiantis Velso mokykla, būtent ši saugumo samprata esanti tikroji, ontologinė. Pačia pirmine prasme, tai yra ryšys tarp vaiko ir motinos, pirmapradis žmogaus saugumo jausmas, socialinio santykio kategorija, vieno saugumas kitame³⁴. Pozityvi buvusi ir semantinė žodžio „saugumas“ prasmė – „saugus“ (ang. „secure“) kilo iš lotyniško žodžio „se cura“ – „be rūpesčio“, o tai yra priešinga reikšmė šiandieniam supratimui. Žmogiškosios dimensijos ignoravimas saugumo konceptualizavime prieštarauja logikai – kad „saugumo“ sąvoka turėtų prasmę tarptautiniu lygmeniu, ji pirmiausia turi turėti atpažįstamą prasmę individualiu lygmeniu.³⁵ „Ontologinis saugumas“ esąs prigimtinis, pasąmoningas, kiekvienam individui nuo kūdikystės būdingas impulsas ar poreikis jaustis saugiai socialiniuose santykiuose ir kontroliuoti situaciją³⁶.

„Velso“ mokykla neslepia normatyvinės savo darbotvarkės – pasiūlyti tokią saugumo koncepciją, kuri „pagerintų žmonių gyvenimą ir maksimizuotų

³⁰ Kartais šis terminas vartojamas visoms tradicinei sampratai prieštaraujančioms srovėms apibūdinti, saugumo studijų bendruomenės viduje rašant didžiosiomis raidėmis – CSS – turima omeny Velso mokykla.

³¹ Booth K., „Security and emancipation“, *Review of International Studies*, 17, 1991.

³² Krause K., Williams M., eds., *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, London, UCL Press, 1997.

³³ Waever (29 išnaša).

³⁴ McSweeney (9 išnaša), p. 13–15.

³⁵ Ten pat, p. 16.

³⁶ Ten pat, p. 154–156.

saugumą per integraciją, o ne izoliaciją, per galimybę, o ne būtinybę³⁷. Akademikų vaidmuo neturėtų būti bešališkas stebėjimas, bet aktyvus įsitraukimas. Šia prasme CSS galima būtų sieti su Johano Galtungo taikos studijomis. Booth'ui *teorijos tikslas yra praktika*. Jeigu teorija pretenduoja aiškinti tarptautinius santykius, ji turėtų gebėti atsakyti į klausimus apie žmonių saugumą Bagdado gatvėse. Galvojimas apie galvojimą yra svarbu, tačiau galvojimas apie „darymą“ yra dar svarbiau³⁸. Anot Bootho, teorija esanti praktikos forma, o praktika – teorijos forma. Griežtai jų atskirti negalima.

3.2.2. Paryžiaus mokykla

Kita kritinė saugumo studijų kryptis yra vadinamoji *Paryžiaus mokykla* su Didier Bigo³⁹ ir Jef Huysmansu priešakyje. Šios mokyklos ikvėpėjas – Bourdieu ir kiti sociologai, iš dalies ir Michel Foucault. Pagrindinė šios krypties tezė ta, kad tarp saugumo studijų ir saugumo politikos yra labai glaudus ryšys, o saugumo teoretikai nuo pat saugumo studijų pradžios tiesiogiai veikė valstybių politiką. Todėl šie tyrinėtojai *empiriškai* nagrinėja įvairių valstybinių, nevalstybinių ir kitokių agentūrų, susijusių su saugumu, praktiką, veiklą, procesus, vykstančius už oficialaus diskurso ribų. Skiriamasis šios mokyklos bruožas – „vidaus“ ir „tarptautinio saugumo“ susiejimas. Teritorijai šiuolaikiniame pasaulyje prarandant ankstesnę prasmę, įvairios saugumo agentūros – policija, kariuomenė, pasienio tarnybos ir t. t. – ima varžytis dėl saugumo funkcijų. Tokiu būdu kuriamas „naujųjų“, „transnacionalinių“ grėsmių naratyvas, esą anksčiau buvusios tarptautinės grėsmės – imigracija, terorizmas, organizuotas nusikalstamumas – peržengia valstybių sienas ir grasina visuomenės vidaus gyvenimui. Taigi visuomenės jaučiamas „nesaugumas“ yra minėtų agentūrų saugumo diskurso ir saugumo politikos pasekmė. Skirtingai nei Kopenhagos mokykla. Paryžiaus mokyklos atstovus domina *empirinė saugumo praktika*, o ne diskursas. Metodologiniu požiūriu tai, be abejonės, itin sudėtinga prieiga, viena vertus priartėjanti prie eksperimentinio, indukcinio mokslo, antra vertus, balansuojanti ant „konspiracijos teorijos“ ribos.

3.2.3. Kopenhagos mokykla

Pagaliau bene labiausiai spėjusi išitvirtinti saugumo studijų srovė yra *Kopenhagos mokykla*, kuri sujungė avangardines konstruktyvistų (Węver) ir

³⁷ Booth K., „Security and Self: Reflections of a Fallen Realist“ in Krause K., Williams M., eds., *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, London: UCL Press, 1997, p. 105.

³⁸ Ten pat, p. 114.

³⁹ Pavyzdžiui, Bigo D., „When two become one: internal and external securitisations in Europe“, žr.: Kelstrup M., Williams M. C., eds., *International Relations Theory and the Politics of European Integration. Power, Security and Community*, London, Routledge, 2000, p. 171–205; taip pat Huysmans J., „Defining social constructivism in security studies. The normative dilemma of writing security“, *Alternatives* 27, Supplement, p. 41–62.

neorealistų (Buzan) intelektualines pajėgas⁴⁰. Trys pagrindinės šios mokyklos koncepcijos yra saugumizacija, sektoriai ir regioniniai saugumo kompleksai. Ši mokykla daugeliu aspektų yra artimiausia „viduriniojo kelio“ konstruktyvizmui.

Anot šios mokyklos, „saugumo“ terminas reiškia nesugebėjimą išspręsti problemų „normalios politikos“ keliu. Ypatinga saugumo grėsmių prigimtis pateisina neįprastų priemonių naudojimą joms spręsti. Saugumizavimas reiškia, jog tam tikra problema kelia egzistencinę grėsmę, kurią reikia stabdyti. Atitinkamai desaugumizavimas reiškia tam tikro klausimo gražinimą iš „grėsmė–gynyba“ diskurso į įprastą viešosios politikos sritį. Taigi pagrindinis klausimas turėtų būti ne kaip užtikrinti saugumą, bet kas, kaip ir kodėl vieną ar kitą problemą paverčia saugumo problema. Svarbu pažymėti, kad šios teorijos atstovai neatmeta galimybes, jog tam tikrais atvejais problemos saugumizavimas yra neišvengiamas (pavyzdžiui, tiesioginė agresija prieš valstybę) arba reikalingas, siekiant atkreipti dėmesį į iš tikrųjų sudėtingą problemą (pavyzdžiui, ekologinės taršos).⁴¹ Tačiau net ir tokiu atveju, kai „priešiški tankai kerta valstybės sieną“, grėsmė („priešiški“) yra socialinio santykio atributas, o ne tankų *per se*.

Saugumizavimo teorija pateikia aiškius atsakymus į anksčiau minėtas problemas: 1) Saugumo objektu tampa tai, ką nurodo saugumizuojantis veikėjas. Tokiu objektu gali tapti ir individų grupė, ir retų paukščių populiacija, ir badaujantys Afrikos vaikai. Ne visi bandymai saugumizuoti („saugumizuojantys kalbos aktai“) pavyksta: tam tikra problema tampa saugumo problema, kai „kalbos akto“ auditorija ją priima kaip tokią problemą. 2) Objektivos grėsmės neegzistuoja – jas socialiai sukonstruoja saugumizuojantys veikėjai, nurodantys vieną ar kitą veiksnį kaip „egzistencinę grėsmę“. 3) Valstybė (Kopenhagos mokyklos požiūriu) išlieka „idealiu saugumo veikėju“⁴², kuris istoriškai užima privilegijuotą poziciją ir yra geriausiai pasiruošęs atlikti saugumo užduotis. 4) Pagrindiniai saugumizavimo teorijos postulatai leidžia daryti gana paradoksalią išvadą, jog geriausias būdas išspręsti saugumo problemą yra problemos desaugumizavimas. Jeigu problemą galima išspręsti įprastos politikos priemonėmis, nebelieka pagrindo „identitetų“ konfliktui ir jėgos panaudojimui stabdant grėsmę.

Wæver'is ir Buzan'as atmeta galimybę objektyviai apibrėžti saugumo reikšmę. Anot jų, saugumo reikšmę lemia veikėjai, todėl saugumas yra neišvengiamai subjektyvi koncepcija. Vis dėlto šie autoriai, kaip ir konstruktyvizmo mokykla apskritai, dar nėra įveikusi „dvigubos hermeneutikos“ spąstų. Teigdami, kad tam tikrą saugumo reikšmę saugumizuojančiu kalbos aktu sukonstruoja socialiniai veikėjai, Wæver'is ir Buzan'as vis dėlto nurodo, kokios „specifinės retorinės struktūros“ reikia ieškoti tekstuose – tokios, kurioje

⁴⁰ Pagrindiniai kūriniai: Wæver O., Buzan B., Kelstrup M., Lemaitre P., *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, London, Pinter, 1993; Wæver O., „Securitization and Desecuritization“, žr.: Lipschutz R. D., ed., *On Security*, New York: Columbia University Press, 1995; Buzan B., Wæver O., de Wilde J., *Security: a New Framework for Analysis*, London, Lynne Rienner, 1998.

⁴¹ Miniotaitė, Jakniūnaitė (4 išnaša), p. 9.

⁴² Buzan, Wæver, de Wilde, (40 išnaša), p. 37.

daroma nuoroda į „egzistencines grėsmes“ ir būtinybę su jomis kovoti. Bėgdami nuo ontologinio, objektyvistinio saugumo apibrėžimo, jie neišvengia *a priorinio* saugumo konceptualizavimo, kuris iš esmės atmeta bet kokią kitą saugumo sampratą, kuri gali būti nesusijusi su egzistencinėmis grėsmėmis.

Ypač aršiai šią saugumizavimo teorijos spragą kritikuoja McSweeney⁴³, kuris, kaip minėta, teigia, kad saugumą galima suvokti ne tik neigiama (saugumas nuo ko?), bet ir teigiama prasme (saugumas kam?), o saugumas turi prasmę tik tada, kai jo pirminis subjektas yra žmogus. Kopenhagos mokykla, kaip ir „viduriniojo kelio“ konstruktyvizmo atstovai apskritai, atmeta tokią „metodologinį individualizmą“⁴⁴. Anot Wendto, studijuoti tarptautinius santykius nestudijuojant valstybių būtų tas pats, kas studijuoti mišką nekreipiant dėmesio į medžius. Todėl „viduriniojo kelio“ konstruktyvizmas išlieka racionalizmo ontologijos gniaužtuose, kur valstybė yra bet kokios tarptautinių santykių analizės atskaitos taškas.

Konstruktyvistų „politinė“ darbotvarkė turi tam tikrą normatyvinį pagrindą – siekti problemų „desaugumizavimo“, tai yra jų gražinimo į normalią politiką. Kaip minėta, tam tikrais atvejais kai kurias problemas yra būtina „saugumizuoti“, kad į jas būtų atkreiptas visuomenės dėmesys (pavyzdžiui, Darfuro krizė). Kai kurie konstruktyvistai tokiems atvejams apibūdinti naudoja „pozityvaus saugumizavimo“ koncepciją. Tuo pat metu ima ryškėti ir konstruktyvistų bandymai didinti savo įtaką politikų sprendimams į politikos analizę ir rekomendacijas orientuotais straipsniais ar studijomis. Galima tikėtis, jog, kaip ir nuo 1940–ųjų m. amerikiečių strategai viešajame diskurse įtvirtino nacionalinio saugumo, atgrasinimo, galios politikos, saugumo dilemos ir panašias koncepcijas, konstruktyvistams pavyks įdiegti identiteto, normų, desaugumizavimo terminologiją į tarptautinių santykių diskursą ir eventualiai – į praktiką.

Saugumizavimo koncepcija turi tam tikrą aiškinamąją analitinę vertę, kuria reminatis galima į tradicinius tarptautinės politikos klausimus pažvelgti netradiciškai, naujai. Karinių pajėgų skaičius ar ekonominiai ištekliai nėra visa lemiantys veiksniai tarptautiniuose santykiuose – ne mažiau svarbios gali būti ir vertybės, kultūra, visuomenės (įskaitant politinio elito, priimančio sprendimus) mentalitetas. Nuosaikešni konstruktyvistai neatmeta galios svarbos, netgi atvirksčiai: kad saugumizuojantis kalbos aktas pavyktų, veikėjas turi užimti tam tikrą valdžios poziciją. Praktinės pasekmės tarptautiniams santykiams būtų visiškai skirtingos, jeigu teiginį, kad ŽIV plitimas Afrikoje yra saugumo problema, pasakytų „Greenpeace“ narys ir jeigu tą patį pasakytų Tony Blair'as ar George W. Bush'as.

⁴³ McSweeney B., „Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School“, *Review of International Studies* 22, 1996, p. 81–93; McSweeney B., „Durkheim and the Copenhagen School: a Response to Buzan and Waever“, *Review of International Studies*, 24, 1998, p. 137–40.

⁴⁴ Buzan B., Waever O., „Slipper? Contradictory? Sociologically Untenable? The Copenhagen School Replies“, *Review of International Studies* 23, 1997, p. 241–250.

3.2.4. Radikalus postmodernizmas ir feminizmas

Radikalūs postmodernistai, kurie įkvėpimo semiasi Derrido, Foucault, Nietzsche's, Heideggerio filosofijoje, nesiūlo savo saugumo teorijos – jie kvestionuoja ir kritikuoja saugumą apskritai. James Der Derrianas, Walkeris ir panašūs autoriai savotiškai postmodernizuoja saugumą, keldami klausimą, kodėl saugumas turėtų apskritai kam nors rūpėti – geriau gyventi įdomų ir neprognozuojamą gyvenimą⁴⁵. Dabar dominuojančio saugumo naratyvo sąlygomis (kuriame dominuoja terorizmo, Rugsėjo 11-osios, masinio naikavimo ginklų, paukščių viruso, ir kiti grėsmės įvaizdžiai) tokios idėjos lyg ir atrodytų juokingos. Antra vertus, radikali postmodernistinė pozicija tradicinėse saugumo studijose vykstančiuose debatuose apie pasaulį po „Rugsėjo 11-osios“ gali turėti tiesioginių politikos implikacijų. Kiek toli galima nueiti „saugumizuojant“ terorizmą kaip totalinę grėsmę (t. y. ribojant žmogaus teises, įvedant visuotinę sekimą, išleidžiant į gatves ginkluotą policiją ar net karines pajėgas ir taip dar labiau didinant nuolatinę baimės jausmą), kol iš esmės pasikeis vakarietiškojo gyvenimo kokybė ir prasmė? Visuotinis karas prieš terorizmą vadovaujantis tradicinės saugumo sampratos principais gali atvesti iki apokaliptinių pasekmių, kaip jau minėtu Kubos krizės atveju, kai nuostabiai racionali Žaidimų teorija vos neatvedė pasaulio prie branduolinio susinaikinimo slenksčio. Vis dėlto dauguma postmodernistų atsisako paisyti konvencinių tarptautinių santykių disciplinų taisyklių ir nebando sieti savo idėjų su politikos tyrimais arba rašo visiškai nesuprantamus tekstus savo pačių susikurta postmodernistine kalba. Viena iš nedaugelio išimčių galima būtų laikyti Der Derriano darbus⁴⁶.

Artimos postmodernizmui feministinės saugumo studijoms skiria nemažą dėmesį⁴⁷. Didelė dalis jų darbų yra artimi Velso mokyklos idėjoms. Anot feministų, pagrindinis saugumo objektas turėtų būti individas, o tradicinės etnocentrinės saugumo studijos yra vyrų sukurto pasaulio produktas. Lytis, be abejonės, feministinėse saugumo studijose yra vienas pagrindinių kintamųjų.

Apibendrinant galima teigti, kad saugumas turi labai daug veidų: iš esmės ginčijamos koncepcijos problemą išspręsti, matyt, yra neįmanoma, tačiau, saugumas buvo ir bus svarbus kintamasis akademinuose tyrimuose.

⁴⁵ Pvz. žr. Der Derrian J., „The Value of Security: Hobbes, Marx, Nietzsche, and Baudrillard“ žr.: Lipschutz, (40 išnaša) p. 24–45; Walker, (17 išnaša).

⁴⁶ Pvz. žr. Der Derrian J. *Antidiplomacy: Spies, Terror, Speed, and War*, Cambridge: MA: Blackwell, 1992.

⁴⁷ Pvz., Tickner J. A., *Gender and International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*, New York: Columbia University Press, 1992.

4. Saugumo, kaip kintamojo analizės parametrai

Ontologinė „saugumo“ koncepcijos prigimtis. Vadovaujantis realistine samprata, saugumas yra objektyvus, „daiktiškas“, išmatuojamas – jį galima išgyti, parduoti, sumažinti ar padidinti. Reflektyvistinė samprata saugumą pirmiausia sieja su socialiniu pasauliu – saugumizacijos teorijos atveju, negatyvų ryši, kritinių teorijų atveju – pozityvų, emancipacinių ryši. Abiem atvejais saugumui įprasmiti reikia mažiausiai dviejų veikėjų: pirmu atveju, kadangi saugumas yra „daiktiškas“, vienam veikėjui didinant savo saugumą, kito saugumas mažėja, t. y. vyksta nulinės sumos žaidimas. Antru atveju, kadangi saugumas yra socialinis ryšys, jis žymi spėjamą santykį, kuri, remiantis „viduriniojo kelio“ konstruktyvistais, galima interpretuoti kaip „socialiai sukonstruotą realybę“, turinčią materialų pagrindą. Vadovaujantis pomodernistais ir postruktūralistais galima išskirti ir trečią ontologinę saugumo sampratą – saugumo sąvoka gali turėti *tik* diskursinę prasmę tam tikro diskurso/tekstų ribose.

Epistemologijos ir metodologijos problemos. Saugumo studijose JAV, kaip ir tarptautiniuose santykiuose bei politikos moksluose apskritai, racionalistinė epistemologija yra nepajudinamai įsitvirtinusi. Tyrimai, kuriuose netaikoma žaidimų teorija, kiekybiniai ar statistiniai metodai ar mažų mažiausiai nesivadovaujama Gary King, Keohane ir Sidney Verba vadovėlyje⁴⁸ išdėstytais pozityvistinio socialinio mokslinio tyrimo principais, turi mažai šansų patekti į pagrindinių žurnalų – *American Journal of Political Science* ar *American Political Science Review* – puslapius. Europietiškoje tarptautinių santykių tradicijoje galioja reflektyvistinės epistemologijos anarchija: kiek mokyklų, kiek tyrinėtojų, tiek ir požiūrių į analizės metodus bei pačių metodų. Bene pagrindinis daugumos kritinių saugumo studijų metodologinis instrumentas yra diskurso analizė. Bendriausia prasme diskurso analizę galima apibrėžti kaip kokybinį ir interpretacinį bandymą atkurti kalbos, kurią veikėjai vartoja paaiškinti ir suprasti socialiniams reiškiniams, prasmę. Diskursas reiškia tarpusavyje susijusių tekstų, kalbų, rašytinių dokumentų, socialinių praktikų visumą, kuri padeda kurti reikšmes ir organizuoti socialinį žinojimą. Skirtingai nei kiekybinių metodų, statistikos, programavimo ar modeliavimo atvejais, šis metodas yra itin reiklus pačiam tyrinėtoju. Autorius privalo įtikinti savo auditoriją, kad būtent jo tam tikro socialinio reiškinių konteksto reikšmės interpretacija yra naudinga aiškinant atitinkamus empirinius padarinius⁴⁹.

Pavyzdžiui, studijuoti saugumizavimą reiškia studijuoti diskursą. Saugumo koncepciją lemia tekstinis kriterijus – specifinė retorinė struktūra, kurią pagal tam tikrus bruožus reikia atrasti diskurse. Diskurso, oficialių tekstų analizė leidžia nustatyti, kas, kaip ir kada saugumizuoja įvairias problemas. Diskurso analizė yra iš tikrųjų aiškus metodologinis instrumentas, leidžiantis

⁴⁸ King G., Keohane R. O., Verba S., *Designing Social Inquiry*, Princeton: Princeton University Press, 1994.

⁴⁹ Abdelal R., Herrera Y. M., Johnston A. I., McDermott R., *Identity as a Variable*, Harvard University, 2005, p. 21.

apdoroti empirinius duomenis, kuriuos tyrinėtoji atstoja tekstai, viešasis diskursas. Antra, nepaisant saugumizavimo teorijos loginio nuoseklumo, šios teorijos pritaikymas tarptautinių santykių *praktikai* tirti turi tam tikrų spragų.

Pirma, oficialūs tekstai dažnai skiriasi nuo realios valstybių politikos, o svarbiausi tarptautinės politikos sprendimai dažnai yra priimami ne viešai, bet Davido Eastono politinės sistemos „juodojoje dėžėje“, kitaip tariant, už uždarytų durų. Ar ambicingi Paryžiaus mokyklos bandymai įlikti į šią „dėžę“ ir atlikti empirinius tyrimus, duos vaisių, dar sunku pasakyti. Kopenhagos mokyklos atstovai pripažįsta, kad diskurso analizė menkai padeda nustatant tikruosius veikėjų motyvus⁵⁰.

Antra, konstruktyvistai, pabrėždami socialinę, subjektyvią tikrovės prigimtį ir taip problematizuodami ontologines racionalizmo prielaidas, pamiršta suproblemiti savo pačių naudojamus įrankius, visų pirma kalbą. Pavyzdžiui, „kalbos akta“, kuriuo saugumizuojama viena ar kita problema, konstruktyvistai priima kaip socialinį faktą, kurį galima nagrinėti pozityvizmo epistemologijos siūlomais būdais. Radikalesniems konstruktyvistams toks kalbos „objektyvizavimas“ nėra priimtinas: kalba yra tik viena iš socialinės tikrovės konstravimo kategorijų, nei mažiau, nei daugiau subjektyvi už bet kurią kitą kategoriją, pirmiausia tarptautinių santykių *neverbalinę praktiką*.

Analizės lygmuo. Priklausomai nuo teorinės prieigos, problemos pobūdžio ar tyrimo klausimo, analizė saugumo studijose gali būti vykdoma tiek „iš viršaus į apačią“ pradėdant nuo tarptautinės sistemos, tiek „nuo apačios į viršų“, pradėdant nuo individų veiksmų analizės. Tradicinėje saugumo sampratoje, strateginėse studijose įprastas analizės lygmuo yra tarptautinė sistema, analizės vienetas – valstybė. Valstybė yra ir saugumo subjektas, užtikrinantis vidinį saugumą gyventojams ir išorinį saugumą sau pačiai, kaip pagrindiniam saugumo objektui. Individų saugumas yra subordinuojamas valstybės saugumui. Kritinėse saugumo studijose vyrauja siekis išplėsti saugumo subjektų ir objektų skaičių. Idealistinės, emancipacijos teorijos šalininkai teigia, jog žmogus, individas turėtų būti pagrindinis saugumo objektas. Kitos teorijos siūlo įtraukti ir kitus galimus saugumo objektus, pavyzdžiui, visuomenę, ekologiją, ekonomines ir finansines sistemas, virtualią erdvę ir t. t. Saugumizacijos teorijos šalininkai teigia, jog saugumo objektą nustato/pasirenka atitinkamą valdžią turintis subjektas, įvardijantis tą objektą ar problemą kaip saugumo problemą.

Normatyviniai pagrindai. Tradicinė saugumo samprata dėl savo objektyvistinio pobūdžio yra už moralės ribų, tačiau tik pačių šios sampratos apologetų požiūriu, kadangi daugumos reflektyvizmo krypčių atstovai teigia, jog bet kuri teorija turi normatyvinį, subjektyvų pagrindą, kuris kyla iš tos teorijos *autoritatus* sąmoningų ar nesąmoningų, bet vienaip ar kitaip motyvuotų pasirinkimų. Remiantis realistiniu pasaulėvaizdžiu, *objektyvi tikrovė* yra anarchija tarptautinėje sistemoje, todėl visos valstybės yra nesaugios, siekia didinti galią ir taip kelia dar didesnę pavojų/nesaugumo jausmą vienos kitoms. Realistai gali *paiškinoti*, kaip veikia tarptautiniai santykiai, bet negali jų „patobulinti“.

⁵⁰ Buzan, Wæver, de Wilde (40 išnaša), p. 176.

nes saugumo dilema yra neišsprendžiama. Kritinių saugumo studijų krypties atstovai neneigia savo normatyvinio nusistatymo ir idealistinių pasaulinės taikos siekių, t. y. padėti suprasti tarptautinės sistemos veikėjams, kaip galima išspręsti saugumo dilemą. Pagaliau saugumizacijos teorijos šalininkai kritikuoja tiek vienus, tiek kitus dėl vienodai subjektyvių normatyvinių nuostatų ir siūlo sąlygiškai objektyvesnę analizės būdą: bešališkai stebėti patį procesą, aiškintis, kaip ir kodėl atsiranda saugumo problemos, ir padėti veikėjams suprasti, kada to reiktų išvengti, o kada – atvirkščiai.

Saugumo rašymas vs. saugumo praktika. Tradicinių saugumo studijų analitikams rašymas apie saugumą ir saugumo praktika yra du visiškai atskiri dalykai: analitikai gali tik *aiškinti* tarptautinius santykius ir, remdamiesi savo tezėmis, teikti tam tikras politikos rekomendacijas (tai praktikuoja daugybė įvairių tyrimų ir studijų centrų tiek JAV, tiek Europoje), tačiau saugumo *praktika* esanti išimtinai valstybės ir jai atstovaujančių valstybininkų prerogatyva.

Kritinių saugumo studijų atstovai susiduria su etine dilema: saugumo analitikai, „rašydami“ apie saugumą, iš esmės dalyvauja saugumo politikos formavimo procesuose ir taip gali daryti įtaką saugumo *praktikai* (saugumizacijos teorijos atveju – teoretikas gali tapti saugumizuojančiu veikėju, jeigu tam tikru būdu atliks vadinamąjį „kalbos aktą“ – parašys/pasakys, kad tam tikras dalykas yra saugumo problema, kuri turi būti sprendžiama neįprastomis priemonėmis). Ši dilema kritinėse saugumo studijose iki šiol neišspręsta: kritikuodami tradicionalistų „rašymą“ už daromą negatyvią įtaką „praktikai“, reflektivistai nesiryžta patys nurodyti, kas yra saugumo problemos ir kaip jas reikia spręsti.

Antra, pats Booth pripažįsta, kad „didžioji dalis tyrimų iš tikrųjų yra knygos apie knygas, straipsniai apie straipsnius, studijos apie studijas. Tuo pat metu žmonės yra toliau kankinami ir žudomi. Jeigu akademikai nori ne tik „šaudytis iš savo dramblio kaulo bokštų“, jie turi paisyti realybės⁵¹. Nesaugumo jausmas šiandien tvyrantis Bagdado ar Londono gatvėse, nėra vien subjektyvus socialinis konstruktas – tų miestų gyventojams tai yra pakankamai objektyvios, materialinės gyvenimo sąlygos. Diskurso analizė ne tik negali nei įtikinamai išspręsti šios saugumo problemos, nei juo labiau pakeisti tų gyvenimo sąlygų. Apibendrinant galima teigti, kad saugumo teorijos ir praktikos visiškai atriboti neįmanoma – „fundamentaliosios“ saugumo studijos tiesiog neturėtų prasmės be taikomojo elemento.

Aptartus saugumo, kaip kintamojo, analizės parametrus apibendrina 2 lentelė.

⁵¹ Booth K., (37 išnaša), p. 107, 113.

2 lentelė. Saugumo sampratų matrica

Tarptautinių santykių paradigma	Racionalizmas		Konstruktivizmas		Reflektyvizmas	Radikalus postmodernizmas
	Neorealizmas	Neoliberalizmas	„Viduriniojo kelio“ konstruktyvizmas	Saugumizacijos teorija (Kopenhagos mokykla)		
Teorija					Kritinės saugumo studijos (Velso mokykla)	
Ontologija	Objektyvistinė: saugumas yra <i>materialinis</i> / galios santykis tarp veikėjų		Intersubjektyvi: saugumas yra <i>socialinis</i> santykis tarp veikėjų		Objektyvistinė: saugumas yra emancipacija	Saugumas gali būti viskas ir (ypač) niekas
Epistemologija	aiškinimas					
Tarptautinė sistema	Anarchiška	Valdoma anarchija	„Tokia, kokia ją padaro valstybės“, t.y. intersubjektyviai konstruojama		Hierarchiška, valdoma elito	
Pagrindinis saugumo objektas	Valstybė		Identitetas	Apsprendžiamas saugumizuojantis veikėjas	Individas	
Saugumo subjektas	Valstybė			Saugumizuojantis veikėjas	Individas	Kritikuojamas saugumas kaip iš esmės negatyvus reiškinys bet kuria prasme
Saugumo užtikrinimo priemonė	Galia, karinė jėga	Ekonominė galia		Desaugumizacija	Saugumo agentūros (kariuomenė, policija)	
Saugumo dilema	Neišsprendžiama; nulinės sumos žaidimas	Išsprendžiama tarpautinių režimų pagalba, plusinės sumos žaidimas	Išsprendžiama per integraciją, sukurtą kolektyvinį identitetą		Neaktuali	
Saugumo samprata	Negatyvi	Pozityvi	Negatyvi		Pozityvi	Negatyvi

Išvados

Saugumo studijos šiandien išgyvena pakilimą. Europietiškos saugumo studijų mokyklos yra metusios rimtą iššūkį ortodoksinei JAV saugumo/strateginių studijų tradicijai. Saugumo samprata šioje tradicijoje iki šiol yra suprantama kaip materialinė, ikiteorinė duotybė. Kopenhagos, Paryžiaus, Velso mokyklos „iš esmės“ ėmėsi „iš esmės ginčijamo“ klausimo „kas yra saugumas“?, nekylančio JAV dominuojantiems racionalizmo proponentams. Konservatyvios saugumo studijų subdisciplinos savotiškas suklestėjimas kartu suteikė svarbų impulsą tarptautinių santykių studijoms Europoje.

Lietuvoje išvirtinusi geopolitika didele dalimi veikia ir formuoja tiek politikos mokslų studentų, tiek ir politinio elito pasaulėžiūrą bei saugumo suvokimą. Kol kas tik vienas kitas lietuvių akademikas bando išsiveržti už pakankamai siaurų lietuviškojo saugumo/geopolitinio diskurso rėmų ir dalyvauti europinio lygmens saugumo studijų diskurse. Platesnė ir įvairesnė saugumo teoretikų ir analitikų diskusija Lietuvoje būtų sveikas ir sveikintinas reiškinys, kuris galėtų reikšmingai praturtinti ir pačią Lietuvos saugumo politiką.

Jeigu strateginių tyrimų centrų orientacija į praktinių saugumo problemų analizę ir sprendimus atrodo natūrali ir logiška, akademinės institucijos, lietuvių politologai ir sociologai, politikos mokslų studentai galėtų skirti daugiau dėmesio fundamentaliems saugumo tyrimams. Juolab kad šiame straipsnyje aptarti galimi saugumo, kaip kintamojo, analizės parametrai leistų daryti prielaidą, kad egzistuoja gana plati erdvė teoriniams, praktiniams ir ypač tarpdisciplininiais saugumo problemų tyrimams plėtoti.

Šiuolaikinėse saugumo studijose tyrinėtojas gali rinktis iš esmės tarp dviejų normatyvinių pozicijų: pozityvistinės, kai tyrinėtojas remiasi objektyvistine saugumo ontologija, arba konstruktyvistinės, kai teksto autorius supranta savo vaidmenį konstruojant atitinkamą saugumo naratyvą. Pirmuoju atveju yra galimas nesąmoningas autoriaus indėlis į konkrečios problemos paaštrinimą, saugumizavimą arba sprendimą, taip iš esmės prarandant saugumą akademinį nešališkumą. Antruoju atveju pirmasis pavojus yra išsąmonintas, todėl arba autorius (pavyzdžiui, atstovaujantis Velso mokyklai) savo tekstu sieks paveikti praktiką, arba sąmoningai vengs tokio poveikio (Paryžiaus, Kopenhagos mokyklos). Bet kuriuo atveju normatyvinis šališkumas analizės objekto atžvilgiu yra neišvengiamas, o saugumizacijos teorija subjektyvumą gali amortizuoti tik iš dalies.

Saugumas gali būti tiriamas ir kaip objektyvus, materialius duomenis turintis reiškinys, ir kaip intersubjektyvus socialinis santykis tarp dviejų veikėjų, ir kaip refleksyvinė specifinė retorinė struktūra tam tikram tekste. Svarbiausia, kad tyrinėtojas priimtų ir išsąmonintų saugumą kaip kintamąjį ir nesistengtų teigti saugumo kaip neišvengiamos egzistencinės duotybės.

Saugumo studijose, kaip ir tarptautiniuose santykiuose apskritai, analizės lygmuo ir analizės vienetai yra tyrinėtojo jurisdikcijoje ir didele dalimi priklauso nuo nagrinėjamos teorinės ar praktinės problemos: saugumui vienokia ar kitokia prasmė gali būti suteikta individualiu, grupės, valstybės ar tarptautinės

sistemos lygmeniu, todėl čia atsiveria erdvė tarpdiscipliniams tyrimams – psichologų ir sociologų išvalgos apie individo sąmonę ar kolektyvinę elgesį jau yra išsiskverbusios į europines saugumo studijas.

Saugumo epistemologijos fronte nieko naujo: autoriai, kurie siekia saugumą paaiškinti, negali pasiūlyti saugumo supratimo, ir atvirkščiai – autoriai, siekiantys suprasti saugumą, negali pasiūlyti priimtino jo aiškinimo. Įtampos tarp šių dviejų polių mažinimas turėtų būti vienu pagrindinių iššūkių kritinių saugumo studijų atstovams. Mesti rimtą iššūkį tradicinių saugumo studijų atstovams galima tik jų pačių epistemologijos „aikštelėje“. Kitaip tariant, pagrindinius konstruktyvistų metodologinius instrumentus – diskurso analizę, interpretaciją, sociologinius metodus – būtina įvilkti į pozityvistinio tyrimo rūbą, norint įgytą saugumo *supratimą* panaudoti *aiškinimui*.

Saugumo *praktika* neabejotinai daro įtaką saugumo *rašymui*, ir atvirkščiai: *rašymas* apie saugumą gali turėti ir dažnai turi pasekmių saugumo *praktikai*, tačiau nebūtinai ir ne visada pozityvių. Saugumo studijų *raison d'être* turėtų būti atsakymas į klausimą, kaip saugumo *rašymu* padėti spręsti saugumo *praktikos* problemas, ne tik jas bandyti suprasti ar paaiškinti.

Briuselis, 2006 m. rugsėjis